

Magyar miniszterelnököm előterjesztése folytán megengedem, hogy a görögkeleti szerb nemzeti-egyházi kongresszus 1902. évi június hó 8.
május hó 26. napjára Karlócára egybehívassék, és elvárom, hogy a kongresszusra kiküldendő királyi biztos személyére nézve kellő időben javaslat tétessék.

Kelt Budapesten, 1902. évi március hó 5-én

Ferenc József s. k.

E

1902 ápr. 11

A szerb liberális sajtó felhívása az 1902. évi szerb nemzeti-egyházi kongresszus választóihoz¹

Választó testvéreink!

A kongresszust egybehívták. Az 1902. márc. 5-én kelt legelső királyi leirat engedélyezi a szerb nemzeti-egyházi kongresszus egybehívását. A kongresszus egybehívásának híre villámgyorsan terjedt el az egész innenső² szerb nép között, lehatolt népünk (széles) rétegeibe, és a legtávolabbi zugba is eljutott, ahol szerbek élnek. Palotában és kunyhóban egyaránt ez a hír a szerb szíveket ismét örömmel és azzal a bizakodással töltötte el, hogy itt az idő, amikor nemzeti-egyházi önkormányzatunk végleg rendezhető lesz. E jogos remény meleg fényének sugarainál a szerb nép megáll és vár, várja, hogy mikor üt az óra, amikor a választási urnák elé szólítják, ahol kijelöli választottait, jogainak előharcosait és képviselőit.

Választó testvéreink! Ismét alkalmatok adódik, hogy öntudatotok, érettségetek és az az állhatatosságotok kifejezésre jusson, mellyel a szerb nép a kísértés óráiban mindenkor kitűnt, azokban a pillanatokban, amikor szavával nagy feladatok, — saját sorsa felett kellett döntenie.

Nagy és jelentős ez a pillanat, valósággal sorsdöntő. Minden kilátásunk meg van arra, hogy ez a kongresszus fordulópont lesz az ezeken a végeken élő szerb nép életében. Bizony már több évtizede annak, hogy a szerb népnek harcolnia kell önkormányzatáért, annak ellenére, hogy azt az állam törvényei biztosítják. Annak ellenére ugyanis, hogy a mi önkormányzatunk ősi szokáson és egyházi intézményeken alapul, hogy azt a szerb nép számára elismerik és biztosítják mind a kiváltságok, mind az állami törvények, mégis az államhatalom ezt a mi nemzeti-egyházi önkormányzatunkat minden tekintetben annyira összeszűkítette, korlátozta, s a legapróbb ügyekben is olyan széles körű rendelkezést biztosított magának, hogy az ilyen önkormányzat, ahogyan most a gyakorlatban alkalmazzák, az önkormányzatnak csak árnyéka, a felekezeti szabadságnak és az államhatalommal szemben való önrendelkezésnek valóságos torzképe. A zsinat és a kongresszus nem tud akkor összeülni, mikor akar és a törvény előírása szerint, a központi szervek semmiben sem tudnak véglegesen intézkedni, miután az államhatalom önnönmagának sajátította ki a legmagasabb fórum jogát nemcsak közigazgatási, de egyházbíráskodási ügyekben is, amivel nemcsak a népet fosztotta meg jogaitól, hanem e végek pravoszláv egyházát is egyházi jellegétől.

¹ Közli: Br. 1902. 45. sz. — A közlemény eredeti címe: *Biračima za srpski narodno-crkveni sabor.* — A szerb nemzeti-egyházi kongresszus választóihoz.

² Értsd: A Száván inneni szerb nép.

A magyar minisztérium most — a mi kongresszusi bizottságunk, iskolai és érsekségi tanácsunk. A minisztérium igazgat, dönt, rendelkezik és parancsol egyházunkban. Kongresszusainkat csak azért hívják egybe, hogy azokat ez után mindjárt fel is oszlassák, hogy határozataikat és döntéseiket kényszer intézkedésekkel töltsék meg, hogy működésüknek gátat vessenek, hogy napirendet kényszerítsenek rájuk, s az egyház és közművelődés érdekében minden szabad fejlődést csírájában elfojtsanak és elnyomjanak.

Ha pedig ez így van, akkor nekünk csupán papíron van önkormányzatunk, a valóságban azonban nincs. Önkormányzatunkat az államhatalom a szó teljes értelmében elkobozta.

A nép és a kongresszus legfőbb feladata az legyen, hogy ezt az elkobzott nemzeti-egyházi önkormányzatot adják vissza a szerb népnek, s állítsák helyre a törvény érvényét. Elsősorban azt kell követelnünk, hogy állítsák helyre elkobzott önkormányzatunkat.

A szerb nemzeti szabadelvű párt létrejötte kezdetétől a mai napig mind a kongresszusokon, mind pedig a nép között is, mint „nemzeti párt” küzdött mindig és mindenkor a nép és a pravoszláv egyház jogaiért. Mint nemzeti párt több mint harminc éven át mind a klerikális, mind a konzervatív párttal szemben olyan harcot folytatott, amellyel nagy érdemeket vívott ki az önkormányzat és annak intézményei érdekében. A nemzeti párt amikor csak a legélesebb harcot kellett vállalnia az államhatalom, vagy a felsőbb hierarchia túlerejével szemben, mindenkor érvényt tudott szerezni a nép jogának. Mind Ivačković pátriárka törvényellenes nyugdíjazása, mind Angyelić Germán adminisztrátorsága idején és később, pátriárkává történet kinevezése után, a nemzeti párt kiállta a legsúlyosabb harcot, hogy a szerb nép szentesített, de megsértett jogait megőrizze, s ezzel a nép jogai védelmében hervadhatatlan érdemeket szerzett. E párt elvei az elmúlt Péter napjára egybehívott kongresszuson az egész nép erejét tömörítették az államhatalom által a kongresszusnak szánt súlyos csapás elleni védekezés érdekében.

A nemzeti párt programját régóta ismeri az egész szerb nép, mert az egész nemzet e mellé állt, ezen elvek köré tömörült, s nemzeti-egyházi önkormányzatunk minden főbb intézménye keletkezését e pártnak köszönheti, s népünk úgyszólván egész önkormányzati életét áthatja és átszövi e párt nemzeti programja.

Hogy ezek az elvek minél világosabban kifejezésre jussanak, a szerb nemzeti szabadelvű párt önkormányzati programját kilenc pontba foglalta, e program közzététele már megtörtént, s ezzel lép a szerb nemzeti szabadelvű párt a választók elé. E program felsorolja a nemzeti-egyházi önkormányzat alapjait, felállítja azokat a pilléreket, amelyek nemzeti-egyházi önkormányzatunk emberemlékezet óta nyugszik, és leírja történeti fejlődését. Szilárd, erős vonalak jelzik azokat a nagy feladatokat, amelyek elintézésüket a kongresszustól várják, és amelyek révén népünk nemzeti-egyházi önkormányzati és közművelődési élete a rendes kerékvágásba kerülne és biztosítva lenne.

A program első feladataként a sérelmek kiküszöbölését és egyben az önkormányzaton belül a törvényesség visszaállítását tünteti fel, különösképp pedig azt, hogy a nemzeti-egyházi hatóságok határozatait az államhatalom részéről sem módosítani, sem megsemmisíteni nem lehet.

Ezenkívül magának az ügynek a természetében van pártunk programjának az a törekvése, hogy nemzeti-egyházi önkormányzatunk akár egyes szabályzatok, akár egy szervezet révén kiépüljön és végleg befejeződjék amikor is különös gondot fordítunk majd a metropolita-patriárcha és a püspökválasztás végleges rendezésére és biztosítására, az egyházmegyei vezetőségek állandó megszervezésére, amelyek eddig csupán ideiglenesek voltak, és amelyeknél sok — kijavítható és rendbehozatalra váró — hiba és hiány mutatkozik.

E program különös gondot fordít a felekezeti (önkormányzati) magasabb és alsóbb népiskolákra és ami igen fontos, szükségét hangoztatja gazdasági, ipari és kereskedelmi szakiskolák felállításának, továbbá pravoszláv kisdiedovók szervezésének, és pedig olyképpen, hogy ezek a népünk létezéséhez annyira szükséges iskolák fenntartása a nemzeti-egyházi alapokból folyó

segélyezéssel lehetséges, de egyben visszazorítandó és elhárítandó legyen önkormányzati iskolai viszonyainkba az állami hatóságok felesleges beavatkozása.

Nemzeti-közművelődési életünknek két igen fontos tényezője a papság és a tanítóság. E két osztály helyzete és működése nemzeti létünk biztosítása és fejlődése szempontjából annyira döntő jelentőségű, hogy arra a legnagyobb figyelmet kell fordítani. Papságunknak és tanítóságunknak olyan biztosítékokat kell nyújtani, amelyek képessé teszik őket arra, hogy szép és magasztos hivatásuknak a szó teljes értelmében megfelelhessenek. A szerb nemzeti szabadelvű párt önkormányzati programja a legmelegebben felkarolja e két osztályt, mint nemzeti életünk két egészen fontos tényezőjének méltányos érdekeit és törekvéseit. Gondoskodott arról, hogy a fizetési minimumot a jelenlegi szükségletek szerint felemeljék, és hogy az e területen levő egyházunk valamennyi részén egyenlő fizetési osztályokat létesítsenek, szükség esetén pedig ezeket a nemzeti-egyházi alapok jövedelmeiből kiegészítsék.

Az egész program azt célozza, hogy lehetőség szerint a népet megszabadítsuk terheitől, hogy a hitfelekezettel kapcsolatos járulékot megszüntessük, s hogy a nép nagyobb megterhelése nélkül annak közművelődési célkitűzéseit minden vonalon előbbre vigyük, az ehhez szükséges anyagi áldozatokat pedig a lehetőség szerint mind a nemzeti alapok jövedelméből, mind pedig abból a feleslegből behozzuk, amely a sok szerb kolostornak jövedelméből fennmaradna e kolostorok ésszerű gazdálkodása esetén.

Népünk kulturális célkitűzéseikhez szükséges anyagi eszközök gyarapítása érdekében a szerb nemzeti szabadelvű párt programja azt kívánja, hogy a metropolita-pátriárka és a püspökök illetményeire vonatkozó szabályzat meghozatalakor e jövedelmek egy részét egyházi és közművelődési célokra biztosítsák.

A szerb nemzeti szabadelvű párt programja kialakításakor abban semmi újat nem mondott, hanem csupán egységes egészbe foglalta azokat a hagyományos elveket, amelyek a nemzeti pártot önkormányzati téren, küzdelme és működése hosszú során át vezették. S e hagyományokhoz híven a párt programja végén legértékesebb kincsként egy magasztos elvet tűzött ki, és pedig azt, hogy a nemzeti-egyházi kongresszuson mindazok, akik a szerb nemzeti párt hagyományos programjával egyetértenek egy körbe, a szerb nemzeti párt körébe gyűljenek össze, s így egyesülten lássanak hozzá ahhoz az összetartó és üdvös munkához, amelynek célja a nép szerzeményeinek megőrzése és a nemzeti egyházi önkormányzat végleges biztosítása.

A szerb nemzeti szabadelvű párt mindenkor összetartásra törekedett, ez a vágya most is, s ez, azonkívül hogy erkölcsi alapon, az elvi meggyőződés azonosságán is alapszik abban a tekintetben, hogy az összetartó együttműködés nagyobb biztosítékot nyújt a munka sikeréhez. Ez vezette a pártot akkor is, amikor programjában a felsőbb hierarchiával leendő megállapodás iránti kívánságát fejezte ki annak érdekében, hogy népünk életének minden tényezőjét az egyház és a nép érdekeinek szolgálatába állíthassa.

Népünk vágyódik az egyetértés után, keresi az összetartást, érzi az összefogás szükségét, és ezért törekszik a szerb nemzeti szabadelvű párt arra, hogy képviselői az összetartás zászlaja alatt lépjenek át a kongresszus üléstermének ajtaját, s ezt a zászlót a pravoszláv egyház és a szerb nép javára kitűzzék a kongresszuson.

Összefogva tehát, ti is, választó testvéreink, gyűljetek össze e zászló körül, mert ez a nemzeti párt zászlaja, ez az a zászló, amely számtalanszor lengett, lobogott felettetek, minden alkalommal, amikor csak szükség volt a szerb pravoszláv egyház, a pravoszláv szerb nép művelődése és érdekei képviselőit és védelmére. Gyűljetek össze együttesen és elszántan, s ne engedjétek magatokat senki által sem tévútra vezetni. A nemzeti-egyházi kongresszusra olyan képviselőket és küldötteket válasszatok, akik e zászlóra esküdtek, akik e zászló alatt híven szolgáltak, és akik valahányszor e zászlót kemény küzdelemben támadták, testükkel védték és a gyaláztattól megőrizték.

Választó testvéreink!

Ne engedjétek magatokat félrevezetni azoktól, akik mindenkor valótlanossággal és ámtással jelentkeznek. Ezek nem olyan eszközök, amelyekkel eszmei és magasztos célok elérhetők lennének. Karoljátok fel a szerb nemzeti szabadelvű párt programját, amely önkormányzatunk összes ágazataira kiterjed, és átfogja egész önkormányzati életünket. Gyülekezzetek e zászló alá, amely alatt atyáink és nagyatyáink önkormányzatunkért küzdöttek. E zászlót népünk halhatatlan vezérférfia, Miletic Sztvetozár bontotta ki, a nemzeti párt többi harcosával együtt, akik akkor vették ezt kezükbe, amikor karja a súlyos küzdelemben ellankadt.

Előre választó testvéreink! Álljatok ki és gyülekezzetek! Gyülekezzetek és járuljatok testvéri egyetértésben megtisztultan a nép képviselőinek megválasztásához. Válasszatok a szerb nemzeti szabadelvű párt köréből, azok köréből, akik benneteket a kongresszuson méltó módon, híven és elszántan képviselnek és akik mindent megtesznek majd, hogy a nemzeti-egyházi önkormányzatot az egyház és a nép javára végleg rendezzék és biztosítsák. Mutassátok meg e választásokkal az egész világnak, hogy az önkormányzathoz megvan bennetek mind az öntudat, mind az érettség, ahhoz az önkormányzathoz, amelyet elődeitek hagyatéku hagyta reátok.

Ennek jegyében Isten segítsen benneteket.

A szerb nemzeti szabadelvű párt központi bizottsága Újvidéken, 1902. ápr. 10. (23.) napján tartott üléséből.

Perić Janko
jegyző

dr. Vučetić Ilija
elnök

F

1902 ápr. 18

A Zastava beszámolója a szerb radikális párt 1902. április 15/28-i újvidéki választói gyűléséről¹

Mint ismeretes, Húsvét másodnapján, megtartottuk Újvidéken a radikális párt választói gyűlését. Mindenekelőtt említsük meg a következőket: Népünk ilyen nagy ünnep alkalmával nem szívesen mozdul ki otthonából. Karácsonyát és húsvétját a szerb legszívesebben családjá körében tölti, s így ez az oka annak, hogy ez alkalommal is pártunk sok tagja elmaradt. Ezek mindegyike úgy gondolta, elég ha sürgönyileg vagy levélben kijelenti, hogy a gyűlés munkájával egyetért. Ezenkívül még egy akadály volt, a gyűlés előestéjén és a gyűlés napján levő rossz időjárás. Éppen ezért a legközelebbi környékről volt a leggyengébb az érdeklődés. Ezek úgy vélekedtek, hogy ráérnek a gyűlés napján is elindulni, miután pedig ezen a napon rossz volt az időjárás, így éppen ezek maradtak el. Mégis mindezek ellenére, a gyűlésen körülbelül 1500-an vettek részt az ezeken a végeken élő szerbek minden vidékéről, akik jóllehet, különböző osztályokhoz tartoznak, valamennyiüket áthatotta ügyük tisztaságába, s ennek következtében a sikerbe vetett hitük.

Erről a dolgról e helyütt még lesz szó, és majd közelebről megjelöljük a szerb radikális párt által elfogadott önkormányzati programnak, valamint magának a gyűlésnek jelentőségét a mai időben és oly eredményes munkájának jelentőségét is. Ez alkalommal a gyűlésnek csak néhány fontos mozzanatát érintjük, hogy azt így legfőbb vonalaiban körvonalazzuk. Legalább ezekkel legyünk azonnal tisztában mi is, mind a párt, mind pedig azok, akik a nép ügyéért melegebben érdeklődnek.

¹ Megjelent a Z. 1902. 85. sz.-ban. — A közlemény eredeti címe: *Zbor srpske radikalne stranke*. — A szerb radikális párt gyűlése. — A gyűlés meghívója csak röviddel előbb jelent meg a radikális sajtóban, l. *Biračima srpske narodne radikalne stranke za srpski narodni crkveni sabor karlovačke mitropolie*. Z. 1902. 78. sz.